

Patricia Owens

Erased: A History of International Thought Without Men, Princeton, Princeton University Press, 2025, 409 pp.

Erased: A History of International Thought Without Men, cartea Patriciei Owens, profesoară de relații internaționale (RI) la Universitatea din Oxford, rescrie istoria gândirii internaționale în Marea Britanie a secolului XX, arătând că femeile au fost cât se poate de prezente încă din faza de formare a domeniului – în universități, *think tank*-uri, conferințe, jurnalism și documentare –, dar au fost ulterior marginalizate ori șterse din narațiunile disciplinare. Owens susține că, în anii 1950-1960, efortul de a institui Relațiile Internaționale ca disciplină distinctă (de istorie, drept internațional sau economie politică) a fost puternic marcat de criterii de gen și rasă. RI au fost definite prin opoziție față de genurile literare, metodele și domeniile în care lucraseră multe femei (manuale, popularizare, muncă documentară). Această reconfigurare a sărăcit domeniul, fiind o explicație parțială a faptului că RI postbelice au rămas adesea precar ancorate din punct de vedere istoric și metodologic.

Un fir analitic central este personalitatea lui Charles Manning (1894-1978), prezentat ca, dacă se poate spune astfel pentru o carte academică, antagonist principal – unul asociat cu impunerea unui arhetip al specialistului „omniscient“, desprins de rigoarea istorică și de metoda sociologică. Manning, profesor de RI timp de peste trei decenii la London School of Economics, devine un exemplu pentru felul în care granițele disciplinare au fost desenate prin excludere: niciun post permanent pentru femei în mandatul său, respingerea genurilor de scriitură „necanonice“, minimalizarea muncilor invizibile, în general prestate de documentariste și asistente. În contrapunct, cartea mută în prim-plan tocmai acele roluri ignorate, care au făcut posibilă producția de cunoaștere: munca de arhivă, compilarea de informație, coordonarea rețelelor de experți și pedagogia pentru publicul larg. Owens valorizează astfel contribuția infrastructurală a unor figuri precum Margaret Cleeve la Chatham House (Royal Institute of International Affairs), fără de care „știința“ interbelică a relațiilor internaționale n-ar fi avut suficient suport empiric.

Cartea reconstituie o genealogie alternativă a gândirii internaționale, printr-un grup de 18 autoare, dintre care 12 sunt discutate pe larg. Printre ele: Lucie Barbier Zimmern (inclusiv disputa cu geopolitologul Nicholas Spykman despre predarea RI), Margery Perham (o voce majoră în analiza imperiului și a decolonizării, în dialog cu tradiții intelectuale africane și caraibiene), Eileen Power (istorie socială și economică globală, ce anticipează „*world history*“ și reconciliază istoria cu sociologia), Lucy Philip Mair (administrarea colonială ca problemă de relații internaționale), Lilian Friedländer Vránek (o pionieră instituțională), Merze Tate (diplomație, geopolitică și critică antirasistă), Agnes Headlam-Morley (prima femeie titulară a unei catedre Montague Burton la Oxford, transformată adesea în „paravan“ pentru proiecte masculine), Claudia Jones (gândirea afro-americană și pedagogia politică pentru publicul larg), Margaret Cleeve (arhitectura nevăzută a informării), Coral Bell (analistă a ordinii postimperiale și a descurajării

nucleare), Rachel Wall și Susan Strange (responsabilă în mare măsură de reconfigurarea postbelică a domeniului și nașterea economiei politice internaționale).

Owens recuperează și alte intelectuale ignorate de canon: F. Melian Stawell (autoarea unui volum timpuriu, care folosește explicit sintagma „*international thought*”), Elizabeth Wiskemann, Gwladys Jones și Sibyl Crowe. Dincolo de „a adăuga femeii la listă”, demersul arată că experiențele lor – relațiile de muncă, rețelele transnaționale, raportarea la imperiu și rasă – au fost constitutive pentru domeniu, nu periferice. Miza nu este doar un canon mai „inclusiv”, ci și o corecție metodologică: un domeniu al RI mai istoric, mai atent la infrastructurile cunoașterii, la munca invizibilă și la publicul căruia i se adresează.

În ansamblu, contribuția principală a volumului este dublă: oferă o hartă istorică bogată a unei tradiții ascunse de gândire internațională, produsă de femei, și propune resurse concrete pentru reînnoirea disciplinară – prin reînnoirea legăturii cu istoria socială, recunoașterea muncilor „invizibile” și deschiderea către critici ale imperiului și rasializării care au însoțit, de fapt, formarea domeniului. Cartea este, de asemenea, foarte bine scrisă – greu de lăsat din mână după ce e începută și, mai ales, foarte bine documentată, prin parcurgerea unui fond de arhivă vast și complex.

Există totuși niște puncte, nu neapărat neînsemnate, pe care lucrarea nu le atinge suficient, sau o face în moduri care stârnesc mai degrabă nedumerire. Prezența lui Manning pe post de antagonist, reluată foarte des de-a lungul cărții, nu este suficient justificată, întrucât Owens, pe de o parte, nu furnizează niște dovezi clare ale influenței acestuia asupra dezvoltării RI britanice (școala engleză e, cel puțin în afara Marii Britanii, considerată mult mai influentă), iar, pe de altă parte, nu intră într-un dialog consistent cu pozițiile teoretice ale acestuia. De altfel, autoarea în general nu intră într-un dialog cu pozițiile teoretice ale „bărbaților albi”, în general portretizați ca pro-imperialiști, eurocentrici, misogini și rasiști, preferând (adesea printr-un abuz de ghilimele cu rol disprețuitor) să le catalogheze contribuțiile drept mediocre, fără să argumenteze de ce acesta este cazul.

Mai mult, autoarea consideră RI britanice păstorite de bărbați ca eșuate din punct de vedere intelectual, poziție pentru care trebuie să o credem pe cuvânt. Lucru ușor dificil, dată fiind influența enormă în domeniu și în politica practică a unor concepte precum cele de „societate internațională”, „societate de state”, „societate anarhică”, a teoriilor privind tradițiile realiste, raționaliste și revoluționiste sau a teoretizării sectoarelor de securitate propuse de profesori britanici fie direct criticați de Owens (H. Butterfield, M. Wight, H. Bull), fie de-abia menționați (B. Buzan). Owens vede drept un eșec influența prea mare a unor abordări de tip cantitativist propuse domeniului RI din sfera științelor politice și pledează pentru o re-apropriere a practicanților RI de metodologia istorică. Nu e clar însă în ce măsură autoarea e convinsă de valoarea teoretizării pentru dezvoltarea domeniului, deși își asumă poziții radical-feministe și decolonizatoare pe tot parcursul lucrării. Această ambiguitate e responsabilă probabil pentru faptul că lucrarea nu discută aproape deloc contribuțiile la domeniu ale marxiștilor și marxistelor din Marea Britanie, cu excepția pasageră a unor cărturari negri originari din Caraibe sau Africa, precum George Padmore.

Există și alte probleme de amănunt care, dacă ar fi fost evitate, ar fi îmbunătățit semnificativ cartea. Întâi, capitolul dedicat lui Merze Tate e greu de justificat în economia cărții, universitara americană petrecând în Marea Britanie doar trei ani, la începutul îndelungatei sale cariere. Mult mai util (dar lipsit de dimensiunea rasială!) ar fi fost un capitol separat dedicat lui E. Wiskemann. Claudia Jones, iarăși foarte interesantă din

punctul de vedere al biografiei și al acțiunilor comunitare, și-a petrecut doar finalul existenței la Londra, iar impactul ei asupra unei discipline în care nu a predat și căreia nu i-a propus nicio lucrare academică e greu de măsurat. La nivel și mai amănunțit, autoarea ar fi putut să fie mai prudentă în a atribui istoricei Eileen Power maternitatea unor orientări metodologice fundamentate de Școala Analelor, considerată aici superioară unor M. Bloch și L. Febvre. Owens ignoră rădăcinile acestor orientări în operele din *Belle Epoque* ale unor cercetători precum Élisée Reclus și Paul Vidal de la Blanche.

Erased rămâne însă o carte importantă pentru procesul de reconsiderare a istoriei disciplinei, dar nu numai. Departea de a avea exclusiv o însemnătate parohială prin centrarea ei pe Marea Britanie, lucrarea Patriciei Owens este un prilej de meditație serioasă asupra felului în care înțelegem și predăm nu doar istoria disciplinei, ci și asupra felului în care dorim ca domeniul să evolueze din punct de vedere metodologic și tematic.

Andrei Miroiu

Lewis Baston

O istorie a Europei văzută de la hotarele sale. Frontiere care ne despart și ne definesc continentul, traducere din limba engleză de Cosmin Nedelcu, București, Litera, 2024, 334 pp.

Volumul lui L. Baston, tradus în limba română și publicat în 2024 la Editura Litera, oferă o perspectivă originală asupra evoluției Europei prin intermediul granițelor sale, prezentate ca linii schimbătoare pe hartă, linii care modelează destine umane, ca locuri unde identitatea și memoria se suprapun. Granițele terestre (naționale) din interiorul continentului european, care sunt naturale sau create cu forța de puterile imperiale europene, cât și cele externe din jurul Uniunii Europene, sunt împărțite de autor în „granițe dure și granițe relaxate” (p. 18) și analizate în contextul istoric în care naționalismul, războaiele, fascismul, nazismul, stalinismul și comunismul au adus schimbări importante pe harta Europei. În periplul său de la o frontieră la alta, Baston subliniază contribuția lui Robert Schuman din anii ‘50 la starea actuală a granițelor pașnice între statele membre ale UE, granițe inalterabile, dar din ce în ce mai penetrabile.

Realizarea acestui volum are la bază cercetarea de teren a autorului, analist politic și scriitor, care a cutreierat timp de cinci ani Europa de la Vest la Est, Centru și Nord, explorând în total 29 dintre cele mai disputate puncte de graniță ale Europei. Originalitatea în abordarea acestei teme constă și în faptul că Baston (un britanic proeuropean) explorează granițele europene ca lentile prin care poate fi privită evoluția continentului, pornind de la înfăptuirile istorice și politice ale lui Napoleon, Bismarck, ale Conferinței de la Viena sau ale lui Stalin, care au modelat geografia politică contemporană, până la crearea uniunii vamale în 1968, semnarea Acordului Schengen în 1985 și crearea pieței unice europene dintre statele membre ale UE în 1993. Ineditul cărții constă și în modul ingenios în care autorul a legat marile evenimente din istoria Europei, de la destrămarea marilor imperii și consolidarea naționalismelor din secolele XIX-XX, care au dus la trasarea granițelor ca limite ale suveranității naționale, de aspectele practice ale vieții oamenilor din zonele de frontieră, surprinzând dezvăluiri, experiențe și povești de viață locale, unele fascinante și bizare, altele triste, consemnate cu prilejul călătoriilor sale.

Potrivit autorului, distincția între „granițe dure” și „granițe relaxate” trebuie privită mai degrabă „ca un spectru decât ca împărțire binară” (p. 18). În acest sens, el dă exemplul Zidului Berlinului, ca graniță extrem de dură. L. Baston abordează multe alte granițe dure, care au dispărut în urma înțelegerilor istorice sau care au devenit relaxate în urma aderării statelor la UE. Și tocmai datorită relaxării frontierelor naționale, prin crearea Spațiului Schengen, UE a trecut la securizarea extrem de dură a granițelor sale externe/internaționale.

La celălalt capăt al spectrului se găsesc „granițele relaxate”, descrise ca fiind „fixe în spațiu, însă permeabile” (p. 42), cum sunt frontierele interne din Europa Spațiului Schengen de liberă circulație și din insula britanică. Granița relaxată face parte dintr-o filosofie a cooperării internaționale care s-a dezvoltat de-a lungul istoriei Europei. „Aceste frontiere sunt atât de relaxate, încât abia dacă există. Ele sunt marcate de indicatoare asemănătoare celor care îți urează bun-venit în următorul district” (pp. 18-19) – notează autorul.

L. Baston face referire la două metafore atribuite granițelor și zonelor de frontieră – „cea a podului și cea a ușii”: „ideea podului omagiază rolul graniței ca spațiu deschis schimbului reciproc, în vreme ce ușa presupune capacitatea de a ține granița închisă, de a-i primi pe ceilalți în propria casă într-o manieră selectivă sau de a nu-i primi deloc” (p. 11). Spre exemplu, granițele interne din Spațiul Schengen sunt poduri sau uși „complet deschise”, în timp ce granițele statelor membre UE cu Rusia sau cu state care nu sunt membre sunt „o ușă exterioră căminului lor, una care trebuie ferecată în siguranță” (p. 11), subliniază autorul.

Lucrarea este structurată în patru părți, care conțin în total 18 capitole, în cadrul cărora Baston abordează și detaliază cele mai disputate frontiere, falii și enclave din *Vestul*, *Nordul*, *Centrul* și *Estul* Europei, plasând astfel granițele – și nu statele naționale – în centrul narațiunii sale.

Prima parte a volumului explorează frontierele dintre statele din *Vestul* Europei. L. Baston pornește de la fostul punct de frontieră dintre Irlanda și Regatul Unit și surprinde complexa frontieră deschisă post-Brexit din Irlanda, continuă retrospectiv cu fosta graniță de pe Rin dintre Franța și Germania – una dintre faliile cu cea mai violentă istorie din Europa, care a devenit astăzi un exemplu de reconciliere și cooperare între două state-națiune puternice –, apoi cu frontiera din regiunea Saarland, disputată până în 1957 de aceleași țări. Ne poartă apoi în localitatea Schengen din Luxemburg, denumită „colț cu trei țări” (p. 57), deoarece se află la întretăierea granițelor dintre Germania, Franța și Luxemburg, acesta fiind și locul ales pentru semnarea Acordului Schengen din 1985 prin care se instituie „cea mai mare zonă de liberă circulație din lume după India” (p. 59) și care a făcut posibilă eliminarea așa-zisele „frontiere dure” dintre statele semnatare. Frontierele nu s-au dizolvat în totalitate, iar tratatul le permite țărilor să reinstituie controale la granițe din motive justificate, precum terorismul, migrația ilegală sau pandemia de Covid-19. Foarte interesantă este și istoria orașelului de graniță Baarle, care desparte Belgia de Olanda, împărțit în 30 de fragmente de hotarul dintre cele două țări. Această frontieră este considerată una dintre cele mai relaxate granițe din lume, iar autorul ne împărtășește o ciudățenie din Baarle, anume existența unei case împărțite în două de granița dintre cele două țări.

Partea a doua surprinde modificările teritoriale ale țărilor din *Nordul* Europei: Polonia, Finlanda, Statele Baltice, precum și vecinătatea cu Rusia. Autorul consemnează semnificațiile granițelor dure germano-poloneze, precum Swinoujscie, linia Oder-Neisse sau divizarea Sileziei, granițe care în prezent nu mai există sau au devenit relaxate. De ase-

menea, având în vedere vecinătatea cu Rusia și Belarus, frontierele Finlandei, Lituaniei și Estoniei sunt granițe externe ale UE, iar odată cu invazia Ucrainei din februarie 2022 au devenit frontiere dificil de gestionat. Baston dedică un capitol Kaliningradului, din așa-zisul „ținut al chihlimbarului“, fostă provincie germană a Prusiei Orientale, port la Marea Baltică și orașul natal al lui Kant, cucerit de sovietici în 1946, dar rupt geografic de restul Rusiei odată ce Lituania și Belarus au devenit independente; în prezent o enclavă, înconjurată de o frontieră dură, cu verificări de vize și cu controale vamale.

În partea a treia, autorul analizează în detaliu granițele țărilor din *Centrul/inima* Europei (*Mitteleuropa*): Germania, Austria, Ungaria, Croația, Slovenia, Cehoslovacia, Slovacia, Cehia și România. Autorul evidențiază atât schimbările granițelor naționale din timpul dominațiilor germane, habsburgice și din timpul împărțirii de la Trianon, granițele fixate în urma divizării între Est și Vest din perioada Războiului Rece, cât și relaxarea frontierelor după aderarea țărilor la UE. Baston menționează și granița româno-maghiară de la Oradea, pe care o dă drept ca exemplu de prosperitate, progres și de menținere a identității multiculturale.

Ultima parte este rezervată explorării granițelor din *Estul* Europei, respectiv cea polonezo-ucraineană (Galiția de Est – una dintre cele mai sângeroase frontiere din Europa secolelor XIX și XX), a granițelor dintre Ucraina și Slovacia, dintre Ucraina și Ungaria sau frontiera fortificată dintre Ungaria și Serbia, granițe care au devenit frontiere externe ale UE și ale Spațiului Schengen. Totodată, critică Ungaria pentru tendințele sale revizioniste și Federația Rusă pentru modul în care poartă războaiele pentru a recuceri și anexa acele „teritorii imperiale rebele“ (p. 312), referindu-se la invaziile asupra Ucrainei din anii 2014 și 2022, care aduc noi schimbări ale granițelor și forțează întărirea granițelor externe ale UE.

Capitolul 18, cel care încheie volumul, este dedicat altei regiuni transfrontaliere, anume Bucovina, și surprinde periplul prin orașul ucrainean Cernăuți, numit „capitala secretă a Europei“ (p. 299), care aspiră să se reconecteze cu trecutul său de oraș sofisticat și în legătură cu care autorul conturează tema multiculturalității autentice *versus* frontierele artificiale impuse politic. Baston constată și de această dată că, în ciuda revizuirii frontierelor și a purificării etnice, există spații multinaționale, multiculturale și multilingvistice.

Propunem, așadar, spre lectură, o carte captivantă despre granițe localizate și experiențe umane din zonele de frontieră, o temă extrem de actuală în contextul războiului în desfășurare dintre Ucraina și Federația Rusă. Prin stilul de abordare unic, prin atenta documentare realizată, cartea lui Baston îmbină cu succes istoria cu politica, geografia, psihologia și jurnalismul literar.

Deși frontierele abordate sunt multe din punct de vedere, iar autorul oferă o gamă largă de informații, unele limite ale cărții ar putea fi lipsa recunoașterii rolului funcțional al granițelor din perspectiva securității, precum și neacoperirea granițelor din unele state balcanice (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Grecia, Muntenegru, Macedonia de Nord, Kosovo) și ale statelor din sudul Europei, în special a frontierele statelor din Peninsula Iberică (Spania și Portugalia), relevante, credem, pentru studiul frontierelor europene recente.

Volumul reprezintă o lectură esențială pentru pasionații de istorie politică și geopolitică, precum și pentru cei interesați de evoluția identității europene și, de ce nu, pentru publicul larg atras de lecturarea unui jurnal de călătorie.

Sanda Cincă

Manfred B. Steger

Globalization in the 21st century, The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc., New York and London, 2025, 255 pp.¹

În 2025, media păstrează o tăcere aproape toală în ce privește procesul „mondializării”/„globalizării”, subiectul fiind eclipsat de gravele crize imediate – precum conflictele geopolitice, urgențele climatice și bulversările generate de tehnologie – care domină atenția publicului și agendele mediatică. Cuvântul „globalizare” nu apare în raportul din 2025 al Națiunilor Unite despre Obiectivele dezvoltării durabile.

Cu toate acestea, dezbateră despre globalizare este departe de a se fi încheiat. O lucrare recentă semnată de Manfred B. Steger, intitulată *Globalization in the 21st century*, este o ocazie de a populariza subiectul, cel puțin în mediile universitare. Data sa de publicare este 4 ianuarie 2024, dar apariția cărții a fost anunțată și pentru 2025 de către The Rowman&Littlefield Publishing Group, Inc., New York and London.

Acest volum de 255 pagini este perfect documentat și adoptă un stil lucid, mai puțin sofisticat. Autorul volumului este profesor de sociologie la Universitatea Manoa din Hawaii. Având o solidă experiență diplomatică, autorul a fost consultant universitar în probleme ale globalizării pentru Departamentul de Stat al SUA. Este considerat expert în studii globale, autor a mai mult de 30 de lucrări și a numeroase articole despre globalizare și teorii sociale și politice.

Această lucrare importantă este alcătuită din trei părți, organizate în opt capitole, intitulate, simbolic: Partea I: *Istorie și teorii; Genealogia globalizării; Cele patru vârste ale globalizării; Evaluare critică a teoriei globalizării*; Partea II: *Ideologii și mișcări; Globalizări în conflict; Provocarea populismului antiglobalist*; Partea III: *Mize și probleme; Dezvoltarea studiilor globale în învățământul superior; Globalizarea digitală în era COVID-19; Globalizarea în 2040*.

Prefața este instructivă în ce privește conținutul cărții și indică faptul că „soarta globalizării în secolul XXI este nesigură. Deși datele recente arată că cea mai mare parte a dinamicii integrării globale a căpătat un nou avânt după efectele devastatoare ale crizei financiare mondiale din 2008-2009 și ale pandemiei de Covid-19 din 2020-2023, opinia publică privind globalizarea rămâne împărțită. Unii experți neoliberali, care altădată prezentau globalizarea ca pe o «integrare globală a piețelor, cu beneficii pentru toți», admit azi că mașina lor turbocapitalistă este, poate, pe cale să se împotmolească. În schimb, viziunile național-populiste, aseasonate cu un strop de «localism» nostalgic, exercită o atracție deosebită asupra maselor”. (p. VII)

Dar nu e suficient. Autorul este destul de prudent și adaugă cu realism în același context că „Scenariul aparent de reacție negativă la globalizarea de azi pare a fi confirmat de ratele de inflație în creștere, falimentele bancare recurente, perturbările lanțurilor de aprovizionare globală, reacția anti-imigrație, accelerarea schimbării climatice și deteriorarea ecologică, întârzierea degradării ecologice, escaladarea violenței politice și concurența geopolitică în creștere între «marile puteri», mai ales rivalitatea între SUA și China și lungul război ruso-ucrainean.”

Așa cum raportează Secretarul general al ONU, António Guterres, lumea experimentează cel mai mare număr de conflicte de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial,

¹ Traducere și adaptare după Ion Voicu, „La mondialisation est-elle morte? Une chronique géopolitique et littéraire”, disponibil la <https://www.gavroche-thailande.com/livres/globalization-in-the-21st-century/>.

cu 2 miliarde de persoane care trăiesc în țările atinse de conflicte și cu cel mai mare număr de refugiați înregistrat vreodată, în căutarea unor noi patrii. Secretarul general al ONU vorbește pe bună dreptate de multiplele crize în cascadă și încrucișate, care alimentează cel mai mare complex de incertitudine mondială cunoscut vreodată în istoria omenirii. La urma urmei, șase persoane din șapte la nivel mondial se simt în nesiguranță, o tendință a secolului XXI care a fost intensificată de pandemia de Covid-19 și de consecințele sale. Aceste persoane sunt măcinate de sentimentul persistent că le scapă controlul asupra propriei vieți. În vreme ce normele sociale și instituțiile se prăbușesc sub efectul unei polarizări politice accentuate de rețelele sociale, acest sentiment de anomie, în creștere, se reflectă în constatarea deprimantă că mai puțin de 30% din populația lumii consideră că poate avea încredere în semenii, iar aceasta este cea mai joasă valoare înregistrată vreodată.

Acest tablou sumbru este completat de o constatare formulată în termeni personali și referitoare la „o mare dezordine“, care conține, în vocabularul autorului, ideea că „unii observatori publici din epoca noastră a Marii Dezordini (*the Great Unsettling*) au mers până la a sugera că am putea asista la o repetare a spectrului Războiului Rece, cel al anihilării nucleare totale“ (p. 6).

Primul capitol, intitulat *Genealogia globalizării*, are meritul de a arăta că „explozia discursivă bruscă a termenului «globalizare» în anii 1990 constituie un fenomen extraordinar, cu atât mai mult cu cât termenul nu a intrat în dicționarele generale decât în 1961, în al Treilea Nou Dicționar Internațional Merriam-Webster.

O jumătate de secol mai târziu, au fost publicate importante dicționare și enciclopedii despre globalizare, precum și antologii în mai multe volume, explorând fenomenul în întreaga sa complexitate. Mai mult, mii de lucrări și articole au fost scrise despre acest subiect, acoperind mai ales dimensiunile obiective ale globalizării, precum fluxurile economice transnaționale, interacțiunile interculturale și proliferarea rețelilor digitale mondiale.“ (p. 13)

Conform lui Manfred B. Steger, „globalizarea desemnează manifestarea dinamică a globalului în configurații și scheme detectabile. Putem extinde aceste perspective etimologice la o definiție a «globalizării» ca ansamblu multidimensional de procese implicând extinderea și intensificarea relațiilor sociale și a conștiinței în spațiul global și în timpul global.“ (p. 30)

Realizând o evaluare critică a teoriei globalizării, autorul consideră că în ultimele decenii „au prosperat diferite tipuri de teorii ale modernizării. În ciuda discursurilor la modă despre deglobalizare, aceasta înflorire academică sugerează că comprimarea spațiului și timpului global rămâne un subiect major care merită o reflecție aprofundată. În paralel, totuși, proliferarea cercetărilor teoretice asupra subiectului s-a dovedit a fi o binecuvântare discutabilă.“ (p. 71)

După ce examinează principalele teorii și abordări ideologice referitoare la globalizare, Manfred B. Steger afirmă pe bună dreptate: „Nu înseamnă că noi ar trebui – sau am putea – să stopăm globalizarea digitală. În bine sau în rău, inovațiile din secolul XXI în domeniul tehnologiilor digitale – mai ales IA, biogenetica, geoingenieria, bioingenieria și energiile verzi – vor juca un rol decisiv în acest efort colectiv de a reduce incertitudinile legate de Marea Dezordine (*the Great Unsettling*) Dar nu trebuie să uităm că diferențele tehnologii nu se mulțumesc să conecteze oamenii din ce în ce mai repede pe rețele din ce în ce mai vaste. Distanțele. Ele pot servi și drept catalizatori de izolare socială substituind prin plăcerile dezincarnate ale lumii virtuale contactele sociale față în față

și formele directe de angajament civic și cultural. Într-adevăr, adicția digitală a devenit o îngrijorare în creștere, nu numai pentru comunitățile de jucători privilegiați din Nord, ci și pentru cei care caută să evadeze din condițiile dezastruoase din lumile lor din Sud.“ (p. 208)

Acum câțiva ani, Secretarul General al Națiunilor Unite, António Guterres, privea anii 2020 ca pe un deceniu de acțiune, în cursul căruia actorii globali și locali s-ar reuni pentru a iniția și susține o schimbare socială transformatoare. Dacă anii și deceniile viitoare vor aduce noi crize mondiale și noi provocări, nu ne mai putem permite să tergiversăm.

Dacă gravitatea problemelor globale actuale nu trebuie să fie minimizată, ar fi la fel de nechizbuit să mizăm pe incapacitatea omenirii de a face o lume mai bună. Tranziția către o ordine globală mai justă și mai durabilă nu este o simplă posibilitate abstractă în secolul XXI, ci constituie o responsabilitate universală pentru generațiile prezente și viitoare. Responsabilitatea viabilității viitoare a minunatei noastre planete ne revine tuturor. (p. 208)

Manfred B. Steger continuă subliniind un alt aspect important: „După atentatele devastatoare din 11 septembrie comise de Al-Qaida împotriva simbolurilor celor mai emblematice ale unei economii globalizate dominate de SUA, această tendință a globaliștilor de piață de a tolera sau de a aproba tacticile de coerciție s-a consolidat. Într-un mediu atât de instabil și belicos, numeroși conducători globaliști de piață au considerat că nu au altă opțiune decât de a încheia un compromis ideologic precar cu păsările de pradă ale dreptei. Acest mariaj din interes, dificil și uneori furtunos, a marcat reconfigurarea globalismului de piață în ceea ce am putea numi un globalism imperial cu chip american. Deși proiectul neoliberal nu s-a încheiat în anii 2000, coerciția globalismului de piață a antrenat o modificare a amprente sale ideologice originale.“ (p. 109)

Dezvoltând această idee, Manfred B. Steger afirmă: „Este evident că lumea va avea nevoie, mai mult ca niciodată, de o viziune fundamental diferită de ceea ce ar putea să semene cu o planetă mai bună. Ieșirea ultimă dintr-un impas ideologic prelungit va fi reprezentată poate de restrângerea conflictului dintre imaginariile național și mondial la o luptă între două ideologii opuse: populismul altermondialist și globalismul justiției. În definitiv, cele trei scenarii viitoare rămân intextricabil legate de chestiunile de ideologie politică și de mișcările sociale: ideile, valorile și credințele cu privire la globalizare și formele de angajament social care ne șlefuesc comunitățile. Ar fi iluzoriu să credem că provocarea populistă altermondialistă se va estompa fără rezistență ideologică și fără contestarea mișcărilor sociale. Ideile contează, deoarece ele motivează acțiunea socială. Pare deci sigur că marea luptă ideologică din secolul XXI nu se va sfârși atât de repede.“ (p. 136)

Preocupându-se de câmpul complex al studiilor universitare consacrate procesului globalizării, autorul speră că „necesara îmbunătățire a interacțiunii dintre specialiștii universitari și generaliști trebuie să includă cuvenitul respect acordat contribuțiilor cruciale ale disciplinelor convenționale la înțelegerea sporită a globalizării. A venit timpul ca această nouă disciplină să preia stafeta. Înflorirea imaginarului global nu cere nimic mai puțin din partea studenților și a profesorilor de studii ale globalizării, proveniți din toate disciplinele și din toate domeniile de cercetare. Activitățile lor fundamentale de învățare, de predare și de cercetare trebuie să fie abordate cu un spirit de deschidere critic și cosmopolit integrat, demn de lumea interconectată a secolului XXI.“ (p. 162)

Mesajul final al cărții este moderat optimist: „trebuie să ne lăsăm ghidați de steaua polară a unei etici mondiale a solidarității, reciprocității, adevărului și diversității.

Cititorii acestei cărți nu au cum să nu remarce frecvențele referiri la importanța solidarității. Reproducem una dintre ele, orientată către viitor: „Omenirea se confruntă cu sarcina vitală de a găsi cât mai rapid alternative, printr-o acțiune comună într-un spirit de solidaritate.“ (p. 103)

În această perioadă de vulnerabilități, de perplexități și de discontinuități mondiale, acest spirit trebuie să prevaleze în relațiile internaționale.

În ce privește conceptul și practica globalizării, găsim potrivit să reproducem opinia colectivă a Summitului BRICS de la Rio de Janeiro, care, la 6 iulie 2025, într-o declarație comună, afirma printre altele: „Noi recunoaștem că multipolaritatea poate extinde oportunitățile pentru piețele emergente și țările în curs de dezvoltare de a-și dezvolta potențialul constructiv și de a beneficia de o globalizare și de o cooperare economice în mod universal benefice, inclusive și echitabile.“

Ne asociem recomandării lui William I. Robinson, profesor emerit de sociologie la Universitatea California din Santa Barbara, care scrie: „Iată un studiu de succes realizat de unul din cei maieminenți specialiști mondiali ai trecutului, ai prezentului și ai viitorului globalizării și ai proceselor politice, economice, sociale și culturale la care studiul face referire. Erudită dar accesibilă, această carte e menită să devină o operă clasică pentru studenții și cercetătorii din domeniu. Dincolo de lumea universitară, această carte este de interes pentru un public care încearcă să înțeleagă chestiunile arzătoare ale epocii noastre.“

Într-adevăr, cartea examinată pe scurt în această recenzie reprezintă o reușită academică ce reunește valoroase contribuții la elaborarea unei imagini convingătoare a globalizării în secolul XXI și susține eforturile practice menite să așeze lumea pe o cale mai echitabilă și mai durabilă.

Ioan Voicu